

ПРОБЛЕМА ЗМІСТОВОГО НАПОВНЕННЯ КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Система освіти в Україні останнім часом стрімко змінюється, прямуючи до світових освітніх і наукових стандартів, отже, поступових змін потребує і зміст усіх без винятку дисциплін на всіх освітніх рівнях. Інтеграційні процеси, що відбуваються в різних сферах життя, не могли обійти увагою таку важливу галузь, якою є навчання. І хоча жодна система освіти не є ідеальною, маємо враховувати позитивні здобутки як національні, так і закордонні. Окрім інтеграційних процесів, на змістове наповнення навчальних програм, підручників, посібників і т. ін. впливає суспільний, політичний, культурний, науково-технічний розвиток. Це стосується і викладання української мови як іноземної не лише на гуманітарних, але й усіх інших факультетах.

Зміст будь-якої дисципліни визначається насамперед метою, якої ми прагнемо досягти в процесі навчання. Метою вивчення української мови студентами-іноземцями залишається достатній рівень оволодіння цією мовою для адаптації до суспільних, культурних реалій життя в Україні, а також для здобуття вибраного студентами фаху. В умовах жорсткої конкуренції на ринку освітніх послуг постає необхідність надання студентам достатніх професійних базових знань і необхідних навичок для постійного самовдосконалення. Світова наука і техніка досить швидко розвиваються, а значить, щоб не втратити достатній фаховий рівень, потрібне постійне навчання. Граматика будь-якої мови достатньо консервативна і не зазнає суттєвих змін, але мовна лексика постійно оновлюється. Якщо до цього додати необхідність для філологів враховувати й інформаційну складову суміжних дисциплін, відповідно до обраної студентом спеціальності, то стає цілком зрозуміло, що змістове наповнення курсу української мови як іноземної теж не може залишатися незмінним. Це потребує постійного перегляду навчальних програм, особливо на просунутому етапі, бо саме вони визначають і зміст відповідних підручників, іншої методичної літератури.

Детальним аналізом програмного забезпечення курсу української як іноземної та створенням відповідних навчальних програм докладно займаються харківські дослідники ХНУ імені В. Каразіна. Так, Л. Селіверстова відзначає, що хоча у ВНЗ на Сході України поки що викладання для іноземних студентів відбувається переважно російською мовою, але відбувається поступовий перехід, хоча і повільний, до української мови викладання. Дослідниця наголошує на тому, що від якості навчальних програм напряду залежить якість освіти. Її думку поділяє і В. Кремінь, додаючи, що змістове наповнення наявних навчальних програм і методичної літератури не завжди відповідає сучасним досягненням науки, тому має бути змінене відповідно до вимог часу [2].

Харківські автори Алексеєнко Т. М., Тростинська О. М., Чистякова А. Б. провели анкетування харківських студентів-іноземців на тему змістового наповнення навчання і дійшли висновку: протягом навчання в університеті іноземні студенти найбільш значущою для себе вважають навчально-професійну сферу спілкування та види мовленнєвої діяльності, що входять до цієї сфери. Погоджується з необхідністю особливої уваги саме до спеціальних текстів і автор Дроздова І. П. із Херсона, зокрема у роботі «Професійний інтерес до змісту текстів за фахом як фактор підвищення викладання української мови». Однак у типових програмах навчально-професійній сфері відводиться провідна роль лише на першому курсі. Погоджуючись із цими висновками, додамо, що на першому курсі надається і найбільша кількість годин на вивчення української (російської) мови як іноземної, тоді як більш складні

і великі за обсягом спеціальні тексти з фахових дисциплін опрацьовуються студентами на старших курсах.

Отже, перед фахівцями стоїть завдання – побудувати навчальну програму за принципом фахоцентризму, що передбачає посилення уваги до конкретної спеціальності. «Це важливо на всіх етапах навчання – від підготовчого до останнього курсу основного етапу навчання... Потрібно максимально наблизити конкретну змістову сутність фахових дисциплін до змістового наповнення навчальної програми з української мови й укладених відповідно до неї підручників. Сьогодні програми мають мінімальний зв'язок з навчальним матеріалом дисциплін різних спеціальностей і побудовані лише на лінгвістичній основі... Створення навчальних програм потребує кардинальних змін. На жаль, сучасні програми з української мови відірвані від потреб іноземних студентів і не забезпечують повною мірою вимог координації необхідного для навчання мовного й мовленнєвого фахового матеріалу», – продовжує харківська дослідниця Л. Селіверстова [2]. Однією з причин такого становища вона вважає двомовність навчання (російська й українська мови) у вишах східних областей України. На проблему двомовності під час навчання студентів східноукраїнських ВНЗ звертають увагу й інші дослідники, зокрема Лисенко Н. О., Бей Л. Б. та інші.

Деякі іноземні студенти, закінчивши підготовче відділення, навчаються на основному факультеті в одній групі з українськими студентами, а деякі змінюють регіон навчання. Для студентів-іноземців сумських вишів проблема двомовності так само актуальна, як і для студентів інших східних регіонів. Харківські дослідники пропонують увести мовні норми в міжпредметній координації. «Іноземний студент має право здобувати освіту в Україні з урахуванням його майбутніх планів. Якщо його майбутній фах пов'язаний із роботою в Україні, він має обов'язково навчатися українською мовою, якщо ні, – російською або англійською [2].

На підготовчих факультетах студенти вивчають науковий стиль мовлення, що допомагає їм опанувати фахову термінологію на першому етапі вивчення іноземної мови. Зміст цього курсу є більш-менш сталим. А от змістове наповнення навчальних програм і підручників на просунутому етапі є складнішим, і довкола цієї теми точаться дискусії. Перед викладачами стоїть завдання створити кредитно-модульні навчальні програми з української мови як іноземної для студентів конкретного фаху. Визначальною є практична цінність для студента знань з української мови для здобуття обраної спеціальності. Теоретичну основу різних предметів, що входять у підготовку іноземного студента до майбутнього фаху, треба формувати в комплексі його мовних і мовленнєвих практичних знань і навичок. «Предмет «Українська мова» має забезпечити іноземного студента лінгвістичними знаннями, необхідними для опанування фахових предметів, збагачення знань через читання наукової літератури, а також передбачити формування комунікативних навичок для задоволення соціальних і громадських потреб», – так визначають підхід до вирішення цієї проблеми харківські автори [2]. З перспективністю модульної системи погоджуються і західноукраїнські колеги. На їхню думку, «застосування цієї системи навчання і контролю відповідає сучасним вимогам, які забезпечують зіставність і конгруентність результатів навчання в умовах входження в єдиний європейський освітній простір, академічну мобільність майбутніх спеціалістів» [1].

Погоджуємося з колегами з різних регіонів України і в тому, що визначаючи зміст курсу української як іноземної, маємо проаналізувати зміст усіх предметів, що вивчають студенти певної спеціальності протягом усього навчання. У кожному підручнику потрібно виділити склад активної лексики, морфологічні та синтаксичні особливості мови фаху. Крім того, у процесі навчання має бути забезпечено безперервний зв'язок з майбутньою

спеціальністю і майбутньою професією студента від першого до останнього курсу. Тільки за таких умов вивчення української мови як іноземної буде максимально корисним, а значить, і цікавим для сучасних студентів, переважна більшість яких має прагматичний підхід до навчання. Наразі з послідовністю і системністю викладання маємо певні проблеми, що є однією із причин, чому студенти часто сприймають навчальний матеріал як набір окремих фактів, не вміють виділяти суттєві ознаки, узагальнювати окремі взаємопов'язані елементи, використовувати набуті знання під час вивчення інших предметів та з метою розв'язання проблемних завдань.

Викладачі зі Львова досить докладно розглядають переваги застосування модульної системи у медичній освіті і діляться своїм досвідом викладання української мови студентам-медикам. Вони не погоджуються із традиційним у методиці викладання тематичним принципом відбору навчального матеріалу, коли фактично кількість змістових модулів визначається кількістю тем, які передбачається вивчити протягом годин, відведених навчальною програмою на іноземну мову, пропонуючи сприймати модуль «як короткий за терміном вузькопрофесійний спеціалізований курс мови в залежності від комунікативних потреб студентів з урахуванням вибору і перспективи подальшої професійної діяльності (не більше 30–40 годин на кожний курс)» [1]. У Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького основним завданням і метою викладання української мови як іноземної в медичному ВНЗ бачать формування у студентів-медиків навичок професійного мовлення, тобто головним критерієм відбору змістового наповнення курсу української мови вважають компетентістний підхід. Саме такий підхід, на думку львівських дослідників, дозволить підготувати студентів до навчальної клінічної практики і до усного спілкування з хворим. «Згідно з комунікативним принципом та принципом професійної спрямованості», – діляться досвідом львівські колеги, – і «проводиться відбір, раціональна організація навчального матеріалу» у їхньому ВНЗ. На переконання зазначених авторів, це повинно дати «можливість сформувати у студентів уміння та навички», що дозволять їм «взяти участь у професійному мовленнєвому спілкуванні: звернутись до молодшого медичного персоналу, медсестри, хворого, уміти запитати про скарги хворого, дати відповідні рекомендації» і т. п. Оскільки найбільш складність для майбутніх студентів-медиків становить спілкування з хворими, пропонується зміст навчального курсу узгоджувати з викладачами медичних дисциплін та лікарями-практиками, що навчають іноземних студентів на базі медичних закладів. Саме таких засад намагаються дотримуватись і викладачі медичного інституту СумДУ. Це стосується переважно викладання російської мови, але останнім часом виникла потреба і в розробці відповідних матеріалів українською мовою. Хоча студентів, що вивчають українську як іноземну в СумДУ зараз налічуються одиниці, цей напрямок може виявитися перспективним.

Актуальною, на переконання багатьох авторів, залишається особлива увага до тексту професійного спрямування. Він повинен бути змістовним, чітко структурованим, враховувати важливі новації у відповідній галузі, пов'язаним із попередніми темами. Має бути обов'язково проведена змістовна як передтекстова, так і післятекстова робота. Досвід і наш власний, і інших викладачів показує, що студенти часто не здатні самостійно аналізувати спеціальну лексику, не вміють працювати зі словниками. Тому є потреба враховувати цю проблему під час розробки відповідних вправ.

Хоча провідними для навчання залишаються тексти майбутньої спеціальності іноземних студентів, тому саме до змісту цих текстів прикута увага більшості дослідників, що є цілком виправданим, проте не можна забувати і про тексти, що знайомлять студентів із культурою, традиціями, побутом країни, в якій студенти проживають кілька років. Це не

лише культурно збагачує, але і сприяє кращій адаптації іноземців, дозволяє знаходити спільну мову з місцевими мешканцями, уникати конфліктів, пов'язаних з культурними, ментальними, релігійними і т. п. розбіжностями. Цій проблематиці присвячена, зокрема, стаття дослідників Тверезовської Н. Т. та Чередніченко Г. А. «Метод діалогу культур у процесі викладання іноземних мов». Підходити до вивчення культурологічних та історичних тем саме з позиції «діалогу культур» пропонують і інші сучасні автори. Такий підхід практикують і викладачі нашого університету, поєднуючи увагу до українських традицій із увагою до культури і традицій іноземних студентів. Яскравим прикладом можна вважати традиційну участь студентів-іноземців СумДУ у щорічній конференції, присвяченій етнічній культурі та етнічній психології, що відбувається на базі Сумського державного педагогічного університету.

Останнє, на що варто, на наш погляд, звернути увагу, коли йдеться про змістове наповнення курсу української мови як іноземної, – це застосування інноваційних технологій. Цій проблемі приділяють увагу зокрема дослідники Антонів О., Качан І, Палінська О. та інші. Нашу особливу увагу привернула стаття Темника І. Д. «Світова та українська лінгводидактика: досвід онлайн-навчання». З огляду на світові освітні тенденції, автор вважає онлайн-навчання української мови як іноземної перспективним для різних категорій іноземців, але, проаналізувавши сучасний стан справ, зазначає, що жоден із відповідних українських сайтів наразі комплексно не вирішує проблему такого навчання, яке б передбачало володіння українською на всіх рівнях, з урахуванням усіх необхідних видів мовленнєвої діяльності. Створити відповідний курс мають на меті викладачі університету «Львівська політехніка», спираючись на досвід подібних розробок для вивчення англійської та німецької мов [3].

Розглянувши лише певну частину статей, що стосуються змістового наповнення курсу української як іноземної, ми дійшли висновку, що проблема ця залишається актуальною для всіх регіонів України і потребує подальшого вивчення, обміну досвідом під час конференцій, семінарів, інших заходів.

Список літератури

1. Іванців О. С. Професійно-комунікативна спрямованість навчання української мови як іноземної у медичному ВНЗ за кредитно-модульної системи організації навчального процесу / О. С. Іванців, І. В. Чикайло [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www-center.univer.kharkov.ua/vestnik/full/19.pdf>
2. Селіверстова Л. Проблема укладання навчальних програм з української мови як іноземної / Л. Селіверстова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://philology.lnu.edu.ua/teoria_praktyka_ukr_mova/vyp_03_2008/4.%20Seliverstova.pdf
3. Темник Г. Д. Світова та українська лінгводидактика: досвід онлайн-навчання / Г. Д. Темник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2013_39_86.pdf

Ворона, Н.О. Проблема змістового наповнення курсу української мови як іноземної [Текст] / Н.О. Ворона // Мова, історія, культура у лінгвокомунікативному просторі : збірник наукових праць / Ред.кол.: Л.В. Біденко, О.М. Волкова, С.І. Дегтярьов; Упоряд. Л.Д. Біденко. - Суми : СумДУ, 2015. - Вип.2. - С. 22-29.